

THE EVOLUTION OF A DISCIPLINE: ONOMASTICS. SPECIFIC ELEMENTS AND HISTORIOGRAPHICAL ISSUES

Bogdan Gozman, PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Regardless of age, the name is worn to individualize. There isn't and probably never will be from here on any other method to refer to someone then by name. The name doesn't do only that. It hides behind a fascinating history, some names being several thousand years old and surprisingly withstood the test of time to be perpetuated by other people and civilizations. The history of one family can be reconstructed using names and so can the political and social frame. What can be deduced from the anthroponimic inventory, which no discussion extremely vast, is that it enriches itself constantly. Forenames and surnames take all kind of shapes and versions. In these few pages we'll analyze briefly the works that marked this discipline and can be considered indispensable when we approach this topic, but also other less known aspects.

Keywords: name, naming, onomastics, anthroponymy, historiography

Când rostim numele unei persoane ne gândim oare că acest simplu act și că acel nume poartă o semnificație deosebită? Am fost strigați de atâtea ori „pe nume” încât nu știam că denumirea unui individ poate să stea sub semnul unui complex de factori și că numele în sine poate să aibă origini foarte vechi și controversate.

Ființe gregare și trăind în colectivitate, oamenii au simțit nevoia de a vorbi unul despre altul încă din cele mai vechi timpuri, iar când cel pus în discuție absentă, devenea imperios ca el să fie diferențiat printr-un semn distinctiv de ceilalți oameni și prin urmare s-a ivit nevoia ca fiecare persoană să poarte un nume.¹ Fiind așadar un element constitutiv al limbii fiecărui popor, orice nume de individ este în fond o secvență sonoră folosită permanent în comunicare pentru a desemna o anumită persoană și astfel prima și cea mai importantă funcție a numelui este de a exprima distincțiile dintre membrii unei colectivități.² Cu acestea aflăm că există și o știință care se ocupă cu studiul numelor mult mai complicată decât lasă să se întrevadă.

Despre onomastică (din gr. *onoma*=nume) putem spune că este știința numelor proprii dintr-o limbă,³ dar astfel am simplificat enorm problematica și nu am nuanțat-o îndeajuns. Termenul de onomastică a fost folosit impropriu numai pentru a desemna un areal restrâns și anume categoria numelor de persoană, această semnificație păstrându-se până târziu în contemporaneitate.⁴ Ștefan Pașca, la 1936, înțelegea prin onomastică *toponomastica și antroponomastica, împreună*. Sfera onomasticii a ajuns însă de-a lungul timpului să încorporeze ea însăși mai multe ramuri extinzându-și studiul asupra unei mari varietăți de nume proprii grupate în mai multe categorii dintre care mai importante sunt cele care studiază

¹ Alexandru Graur, *Nume de persoane*, Editura Garamond, București, 2006, p. 17.

² Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975, p. 8.

³ Nicolae Edroiu, *Introducere în științele auxiliare ale istoriei*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999, p. 305.

⁴ Nicolae A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963, p. IX.

numele de persoane (antroponimia), de locuri (toponimia), de ape (hidronimia)⁵ de animale (zoonimia)⁶ iar pentru completarea tabloului mai putem adăuga și fitonimele (nume de plante), astronimele (nume ale unor corpuri cerești), anemonimele (nume ale fenomenelor meteorologice), ergonimele (nume ale unor asociații umane), hrematonimele (nume ale unor produse industriale), ideonimele (denumiri ale unor forme de cultură spirituală, pietre prețioase, instrumente muzicale, dansuri, publicații, opere de artă etc.) și chrononimele (nume care desemnează o perioadă de timp).⁷

Ca ramură a lingvisticii, antroponimia (antropo=element de compunere cu sensul de „referitor la om” plus onoma=nume), studiază numele de persoană fie că vorbim de numele de familie, numele de botez sau prenumele, patronimul, porecla sau supranumele, pseudonimul etc.⁸ Ordinea lor este prestabilită, majoritatea limbilor moderne, printre care și româna așează înainte numele de botez, după modelul latin: Marcus Tullius Cicero, Publius Ovidius Naso, structură în care distingem praenomen, nomen și cognomenul.⁹

Nomen era numele pe care-l purta ginta din care făcea parte cetățeanul (Tullius, Ovidius), *praenomen* era numele personal, prin care se distingeau între ei indivizii din aceeași gintă (Marcus, Publius), iar *cognomenul* care a apărut ceva mai târziu de la particularități fizice sau morale ale individului, avea funcția de a distinge între ele familiile care aparțineau aceleiași ginți (Cicero, Naso).¹⁰

Sistemul *tria nomina*, care în mod oficial nu s-a impus de fapt în nici una dintre provinciile fostului Imperiu Roman¹¹ a avut de suferit însă schimbări semnificative odată cu invazia popoarelor migratoare, de care teritoriul actualei României nu a fost cruțat, dar și al fenomenului creștinării. Goți, huni, avari, pecenegi, cumani, s-au perindat rând pe rând și au îmbogățit sistemul de atribuire a numelor, însă cea mai mare influență asupra onomasticii (și nu doar a acesteia), suntem tentați să o atribuim slavilor. Într-adevăr, au existat împrumuturi de vechi forme onomastice laice de origine veche slavă, precum Boga, Bogdan, Bran, Dobre, Dragu, Neagu, Radu, Stan, Stroe, Vlad. Marele aport al slavilor a fost însă de altă natură și aici suntem datori să menționăm rolul esențial al culturii slave bisericești, copie a celei bizantine, care în materie de antroponimie a transmis românilor numele impuse de uzul bisericii grecești.¹² Altfel spus, prin creștinare slavii au adoptat nume creștine popularizate apoi prin prestigiul social al purtătorului și atracția pentru elementul nou,¹³ în paralel cu influența bisericii în sistemul onomastic.

După etapele de mai sus, mai mulți cercetători (Domnița Tomescu, N. A. Constantinescu) care au studiat istoria onomasticii românești, menționează fixarea și

⁵ Nicolae Edroiu, *op. cit.*, p. 306.

⁶ Nicolae A. Constantinescu, *op. cit.*, p. IX.

⁷ Ileana Ioniță-Iancu, *Onomastica românească și unele aspect didactice ale antroponimiei*, Paralela 45, Pitești, 2012, p. 14.

⁸ Gheorghe Chende-Roman, *Antroponimie. Din onomastica Țării Silvaniei*, Editura Silvania, Zalău, 2009, p. 18.

⁹ Nicolae Felecan, „Categoriile antroponimice: nume, supranume, poreclă” în *Onomasticon: studii despre nume și numire*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2010, p. 85.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 85-86.

¹¹ Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 9.

¹² Christian Ionescu, *op. cit.*, p. 17.

¹³ Domnița Tomescu, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 38.

dezvoltarea sistemului onomastic medieval de-a lungul secolelor XI-XVIII care sub influența culturii bisericești a căpătat progresiv un aspect hagiografic precumpănitor.¹⁴ Prin înrâurirea cultă a ierarhiei bisericii ortodoxe din statele române întemeiate după 1185 și din voievodatul Ardealului a pătruns un puternic filon antropomic de factură greco-slavă, desprins din cărțile de ritual slavon (Ceaslovul, Sinaxarele Mineelor) și din Sfânta Scriptură. Este perioada în care se impun așa-zisele nume biblice sau nume calendaristice, fie în formă oficială cultă, (Dimitrie, Gheorghie, Ioan, Vasilie) fie în numeroase derivate ale acestora create de români sau împrumutate de la sârbi, bulgari, greci, albanezi, ruși, unguri și sași (forma oficială a lui Ioan poate să circule sub forma de Ion, Ionel, Ionașcu, Ene, Ianoș, Haneș, Ivan, Iovan).¹⁵ În secolele următoare în zonele de bilingvism au pătruns destule nume laice din limbile popoarelor învecinate. Spre exemplu acum sunt preluate o serie de maghiarizări ale numelor românești cum ar fi András (Andrei), Gábor (Gabriel), György (Gheorghe), István (Ștefan), János (Ion), Mátyás (Matei), Pál (Pavel) dar și forme care atestă influența neogrecă din timpul epocii fanariote precum Crin, Mărgărita, Smaranda, Sultana, Trandafira. În paralel cu aceste împrumuturi limba română a dezvoltat un număr important de nume de persoane de creație proprie, formate mai ales de la denumiri botanice ori zoologice: Brândușa, Bujor, Mugar, Mioara, Puica, Puiu, Viorel, la care mai putem adăuga și pe cele formate de la diferite alte nume comune: Alin, Codruța, Doina, Domnica, Doru, Luminița, Norocel.¹⁶

Începând cu secolul XIX sistemul onomastic medieval a suferit șocul modernizării ce a implicat oficializarea numelor de familie, reînnoirea inventarului prin formele neogrecești, latiniste și occidentale, primind o înfățișare modernă în acord cu epoca în care se derula ritmul vieții sociale.

În limba română numele de familie, condiționat de anumite epoci istorice s-a instituționalizat relativ târziu, spre sfârșitul secolului al XIX-lea.¹⁷ Se admite de obicei că în Franța oficializarea numelor de familie s-a produs după marea revoluție din 1789, prin legea laicizării stării civile (1792) și mai apoi, prin introducerea Codului napoleonian în 1804. Procesul a iradiat apoi în alte țări europene: în Belgia, numele de familie s-au fixat la sfârșitul secolului XVIII iar în Germania la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului XIX.¹⁸ În Ungaria acest proces a început o dată cu prima reglementare asupra registrelor de stare civilă, emisă de împăratul Iosif al II-lea la sfârșitul secolului al XVIII-lea, reînnoită în 1827 și sfârșindu-se cu introducerea definitivă a stării civile în anul 1895. Acest act al oficializării numelor în Ungaria a implicat și populația românească din Transilvania dar este mai degrabă o formă de manifestare a modernizării juridice care s-a evidențiat nu doar la români sau unguri, ci la toate popoarele europene.¹⁹ Necesitatea a fost factorul principal care a dus la (re)apariția numelui de familie, a doua componentă de bază a formulei denominative. Pe măsură ce societatea umană a atins stadii mai înalte de dezvoltare relațiile în care omul era

¹⁴ Nicolae A. Constantinescu, *op. cit.*, p. X.

¹⁵ Ileana Ioniță-Iancu, *op. cit.*, p. 22.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 22-23.

¹⁷ Nicolae Felecan, *art. cit.*, p. 83.

¹⁸ Domnița Tomescu, *op. cit.*, p. 129.

¹⁹ *Ibidem*.

angrenat au devenit tot mai complexe și astfel varianta numelui unic nu mai era în stare să asigure diferențierile necesare între membrii societății.²⁰

Prenumele, ca parte a sistemului de denominație are o importanță deosebită. Dacă privim în istoria onomasticii este singura parte din sistem care s-a păstrat de-a lungul timpului. Însoțit sau nu de o poreclă sau de un supranume care să facă diferențierile mai ușor de operat, evoluția prenumelui a fost și ea foarte interesantă. Un studiu pe acest teren poate să prezinte numeroase dificultăți pentru că numele de persoană/numele de botez/prenumele sunt cele mai supuse inovației și modei din care cauză inventarul lor are un caracter deschis și dinamic.²¹ O persoană poate să primească un nume din afara sistemului, fie că este străin sau împrumutat, iar acel nume poate să dispară împreună cu persoana care-l poartă sau se poate transmite altor persoane din același mediu, devenind adoptat de sistemul autohton.²²

Departate de a fi doar o știință auxiliară a istoriei, despre onomastică putem spune că a devenit o știință în sine, autonomă, care prin cercetări poate ajuta la reconstituirea trecutului și astfel domeniul onomasticii va mai avea încă o importanță deosebită pentru istorie. Datele oferite cercetării istorice, precum și materialul informațional și concluziile la care s-a ajuns sunt preluate de istoriografie, onomastica fiind de mare utilitate științei istorice, dar ea aparține în primul rând lingvisticii, fiind de fapt o știință lingvistică.²³ Caracterul specific pluridisciplinar al onomasticii ne îndeamnă se menționăm și legăturile cu alte domenii.

Exceptând relația cu istoria (aflată în afara domeniului lingvistic), onomastica este strâns legată de dialectologie dat fiind faptul că numele pot conserva stadii arhaice ale unor fapte de limbă din graiurile populare, ajutând la interpretarea lor.²⁴ Incontestabile sunt legăturile onomasticii cu etimologia, apreciată de Christian Ionescu ca fiind „cu siguranță domeniul cel mai fascinant al lingvisticii” deoarece face posibilă „reconstituirea istoriei cuvântului și descoperirea adevăratului lui înțeles, lucru care nu poate fi posibil fără cunoștințe temeinice despre limbaj și despre fiecare limbă în parte.”²⁵

În mod curios există o conexiune și între onomastică și geografie. Ileana Ioniță-Iancu demonstrează că explicarea numelor de diferite origini se poate face cu mai multă precizie ca urmare a cunoașterii zonelor de influență directă (bilingvism). Putem întâlni astfel o concentrare mai mare de nume de origine maghiară sau germană în Transilvania, la fel cum întâlnim nume de origine turcă în Dobrogea în timp ce sudul țării comportă influențe bulgărești și sârbești.²⁶ Sociologia și psihologia pot de asemenea să aducă date esențiale pentru lămurirea etimologiei unor nume – mai cu seamă din categoria porecelor. „Imitația, înclinația spre maliție, respingerea diformității, atitudinea condescendentă, disprețul față de cei inferiori, spiritul ludic sunt tot atâtea resorturi specifice psihologiei individului sau a grupului, ce conduc la atribuirea de supranume ironice și denigratoare celor din jur.”²⁷

Este un truism faptul că numele de persoană constituie o parte integrantă a limbii unui popor și devine de la sine înțeles că onomastica urmează cursul dezvoltării limbii, determinat

²⁰ Gheorghe Chende-Roman, *op. cit.*, p. 88.

²¹ Domnița Tomescu, *op. cit.*, p. 6.

²² *Ibidem.*

²³ Nicolae Edroiu, *op. cit.* p. 305

²⁴ Ileana Ioniță-Iancu, *op. cit.*, p. 15.

²⁵ Christian Ionescu, *op. cit.*, p. 12.

²⁶ Ileana Ioniță-Iancu, *op. cit.*, p. 15.

²⁷ *Ibidem*, p. 16.

de istoria poporului pe care îl reprezintă²⁸ iar formarea sistemului onomastic, înțeles ca repertoriu general al numelor de persoană este un proces evolutiv continuu, cu o dinamică condiționată nu doar istoric ci și social.²⁹

Din punct de vedere istoriografic, dacă am discuta despre toate lucrările și studiile de onomastică am depăși cu siguranță cadrul acestor rânduri. Ce putem face este să vorbim pe scurt despre acele lucrări care au marcat disciplina onomastică și care pot fi considerate materiale de lucru indispensabile atunci când abordăm acest subiect. Desigur nu putem uita nici volumele de studii care au adunat – și continuă și acum să o facă – contribuții esențiale de pretutindeni. Astfel, putem remarca *Studii și materiale de onomastică* coordonate de Emil Petrovici, *Studii de onomastică* al căror coordonator a fost lingvistul și profesorul clujean Ioan Pătruț (discipol al lui Petrovici și continuator al lucrărilor sale), *Probleme de onomastică* care i-a avut ca și autori pe Mircea Homorodeanu, Janitsek Jenő și Marius Oros, reviste de profil precum *Studii și cercetări lingvistice*, *Revue roumaine de linguistique* ș. a.

Interesant este că lucrări esențiale de onomastică nu au venit întotdeauna din partea lingviștilor sau au iradiat dinspre un domeniu al onomasticii în altul, cum a fost cazul dintre influența toponimiei (nume de locuri) asupra antroponimiei (nume de persoane), domenii despre care s-a crezut mult timp – un principiu care în esență este corect – că reflectă istoria unui loc și a oamenilor care îl ocupă. În orice caz începutul acestei discipline în țara noastră îl putem plasa în deceniile trei-patru ale secolului XX, chiar dacă au existat preocupări legate de onomastică și în secolele anterioare.

Ceea ce vom putea observa foarte ușor este că majoritatea lucrărilor românești de antroponimie abordează numele de persoană nu în ansamblul lor, ci selectiv.³⁰ Procesul selecției abordează cu predilecție teme ce țin de originea și evoluția numelor într-un interval cronologic restrâns și un areal geografic limitat. Această „regionalizare” a studiilor de antroponimie poate fi observată inclusiv în zilele noastre, ori abordând teme locale, s-a neglijat ansamblul. Bibliografia consistentă a onomasticii nu conține încă o lucrare cu caracter general, o istorie a numelor de persoane, deși se vorbește despre aceasta de la primele lucrări care au studiat problema numelor. Ștefan Pașca remarca în anii '30 faptul că deși onomastica nu a fost desconsiderată, ea nu s-a bucurat de o dezvoltare la fel de mare ca cea a studiilor de lingvistică și că era nevoie să fie elaborate cât mai multe monografii de onomastică regională care să nu neglijeze amănuntul.³¹

În istoriografia onomasticii românești o serie de lucrări sunt citate foarte des și prin urmare este de datoria noastră să le amintim pe scurt și în aceste rânduri. Prima dintre ele în ordinea apariției aparține lui Nicolae Drăganu. Cercetătorul are marele merit de a inaugura (uneori acest merit îl împarte împreună cu Ștefan Pașca și Ioan Aurel Candrea) studiul numelor de persoană, iar câteva dintre lucrările sale se situează cel mai aproape de lucrarea de

²⁸ Domnița Tomescu, *op. cit.*, p. 15.

²⁹ *Ibidem*, p. 48.

³⁰ Constanța Bărboi, *Onomastică și istorie: comuna Rucăr – județul Argeș: interferențe lingvistice și istorice: Rucăr-Argeș, Rucăr-Făgăraș, Soveja, Rucăreni-Dragosloveni*, Ediția a II-a, Editura Meteora Press, București, 2001, p. 29.

³¹ Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, Editura Monitorul oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională: Depozitul General Cartea Românească, București, 1936, pp. 5-7.

referință a lingvistului francez Albert Dauzat din 1925³², care a influențat studiile ulterioare de onomastică. Desigur că această apropiere care poate demonstra filiația sau de ce nu sincronismul cu cultura franceză nu îl plasează pe Drăganu într-o poziție de creator de disciplină. Cele mai sugestive titluri sunt *Toponimie și istorie*³³ și *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomastice*³⁴ pe baza cărora autorul a încercat să demonstreze cu argumente solide aria foarte largă de răspândire a românilor în secolele menționate dar și vechimea elementului românesc în Transilvania, Moldova, Muntenia, Banat și chiar în Panonia.

Un alt pionier vehiculat foarte des în istoriografia onomasticii este Ștefan Pașca, pe care l-am mai amintit în rândurile anterioare. Spre deosebire de Drăganu, Ștefan Pașca, lingvist clujean, își dedică atenția mult mai mult *doar onomasticii*, adoptând o perspectivă riguros științifică întemeiată pe metode esențiale cum sunt colectarea pe teren a materialului lingvistic și documentarea istorică minuțioasă. Multe din ideile vehiculate în lucrarea lui de referință, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului* din 1936 sunt de actualitate și astăzi. Autorul remarcă existența a două sisteme de denotație personală, unul oficial și altul popular. În același timp, Pașca stabilea o clasificare a elementelor constitutive ale formulelor oficiale în trei clase: nume de botez, nume de familie, supranume și porecle. Și în această lucrare apare o legătură puternică cu toponimia, domeniul onomasticii dinspre care au evoluat studiile ulterioare de antroponimie, pe drumul deschis deja de Nicolae Drăganu. Pașca a demonstrat că fiecare nume de persoană își are istoria proprie, iar *interesul antroponomastului nu poate fi exclusiv acela de a lămuri originea etimologică a numelor*, ci și de a urmări istoria unui nume pe terenul unde este întrebuițat, ceea ce constituie o întreprindere grea și de lungă durată.³⁵

Următoarele trei lucrări despre care vom vorbi, pot fi clasificate și ele ca și „clasice” ale onomasticii, datorită popularității de care s-au bucurat de-a lungul vremii. Ele au îmbrăcat forma cea mai atractivă pe care o pot lua lucrările de onomastică în încercarea lor de a se adresa atât filologilor cât și publicului larg și anume cea a dicționarilor de profil care au oferit și oferă și astăzi informații indispensabile cunoașterii și provenienței antroponimelor românești.³⁶ Putem spune fără îndoială că lucrările semnate de N. A. Constantinescu, Christian Ionescu și Iorgu Iordan au constituit un model pentru serii întregi de lexicoane de acest tip publicate în ultimele decenii care au extins mai mult sau mai puțin informația cuprinsă în ele. Indicațiile și explicațiile oferite cu privire la numele de persoane sunt foarte accesibile, fiind redactate într-o formă foarte agreată și de public.

Cartea lui N. A. Constantinescu *Dicționar onomastic românesc*, studiază numele de persoană din întreg teritoriul românesc, dar cum remarcă pe bună dreptate Gheorghe Chende-Roman, ea este limitată în timp fiindcă autorul nu se ocupă de numele actuale ci numai de

³² Albert Dauzat, *Les noms des personnes: origine et evolution: prénom – noms de famille – surnoms, pseudonyms*, Librairie Delagrave, Paris, 1925.

³³ Nicolae Drăganu, *Toponimie și istorie*, Editura Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1928.

³⁴ Idem, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomastice*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1933.

³⁵ Ștefan Pașca, *op.cit.*, p. 7.

³⁶ Ileana Ioniță-Iancu, *op.cit.*, p. 20.

cele pe care le-a întâlnit în documentele mai vechi.³⁷ Cu toate acestea are o importanță deosebită pentru lingviști datorită imensului material documentar pe baza căruia se poate demonstra vechimea numelor și, în majoritatea cazurilor, etimologia.³⁸ N. A. Constantinescu este autorul care a distins patru faze în antroponimia românească, iar procedeul propus de el este reluat de lucrări ulterioare.

În 1975 apare *Mică enciclopedie onomastică* a lui Christian Ionescu, lucrare care se adresează unui public larg după cum menționează autorul. Avem de-a face cu o carte practică, concepută sub forma unui dicționar de prenume românești, dar trebuie să semnalăm faptul că strădania autorului a constat în a oferi nu doar informații de natură lingvistică ci și de natură etimologică și istorică cum poate fi observat la o lectură mai atentă a cărții. Termenul *onomastică* este folosit de către autor cu sens restrictiv, doar pentru domeniul numelor de persoană sau al antroponimiei,³⁹ ceea ce înseamnă că delimitările terminologice nu erau clare nici la acea dată. Totuși, chiar dacă abordează o cantitate impresionantă de nume, dicționarul lui Ionescu este selectiv, vizând mai degrabă un sens utilitar. În definitiv (fără a-i estompa meritele), studiul prenumelor propus de Christian Ionescu este așa cum sugerează primul cuvânt din titlu, *mic*, dar cu toate acestea s-a dovedit a fi un instrument de lucru folosit pe scară largă de la apariția sa până în prezent.

A treia lucrare „clasică” poate fi privită ca o completare a cărții lui Christian Ionescu și aparține lingvistului și filologului român Iorgu Iordan. Este vorba despre *Dicționar al numelor de familie românești*, apreciată ca prima lucrare dedicată numelor de familie din întreaga țară. *Dicționarul* este rodul unei munci laborioase pe care autorul a depus-o timp de câteva decenii. În introducere ne este explicat cum au luat naștere numele de familie la români, fapt ce poate fi foarte greu de clarificat în unele cazuri. De altfel aici rezidă și minusul lucrării: deși se bazează pe o bibliografie consistentă, Iorgu Iordan nu poate oferi decât explicații lacunare în unele situații. Totuși, prin numărul imens de nume de familie analizate trebuie să plasăm și această carte în panoplia lucrărilor esențiale de antroponimie.

Dacă privim unele din lucrările de mai sus putem remarca faptul că ele se axează pe un anumit areal (sat, oraș, regiune) pe o perioadă restrânsă de timp. De la Ștefan Pașca au trecut aproximativ opt decenii și totuși nu avem elaborată încă o istorie a numelor de persoană. La o privire mai atentă asupra bibliografiei, care este fără îndoială bogată, putem observa că o serie de lucrări încearcă să atingă acest aspect delicat al problemei și dacă ar fi să dăm coerență principalelor idei vehiculate în cele mai bune cercetări, rezultatul ar putea fi spectaculos. Altfel spus, trebuie să facem din lucrările dispersate un întreg prin care să atingem această problemă care astfel nu mai pare atât de gravă. Este necesar totuși ca un profesionist sau un colectiv de specialiști să de-a curs acestei idei și să elaboreze o lucrare emblematică pentru onomastica românească.

O altă lucrare de referință este semnată de Alexandru Graur și a apărut în 1965.⁴⁰ În *Nume de persoane* autorul face o scurtă trecere în revistă a cercetărilor de onomastică din istoriografia universală și demonstrează faptul că onomastica s-a dezvoltat pe parcurs, trecând

³⁷ Gheorghe Chende-Roman, *op.cit.*, p. 23.

³⁸ *Ibidem*, pp. 23-24.

³⁹ Christian Ionescu, *op.cit.*, p. 5.

⁴⁰ Alexandru Graur, *Nume de persoane*, Editura Garamond, București, 2006. Textul acestei ultime ediții reproduce lucrarea din 1965 a academicianului.

de la stadiul de știință *laterală a lingvisticii* la un domeniu care tinde din ce în ce mai mult să se autonomizeze și să devină „o știință” de sine stătătoare.

În atenția academicianului au intrat aspecte dintre cele mai diverse cum ar fi apariția numelui și evoluția acestuia de-a lungul timpului, pentru ca apoi să ne fie prezentate câteva sisteme de nume (chinezești, turcești, africane etc.) diferite de al nostru dar și puncte de vedere referitoare la numele în limbile indo-europene vechi și evoluția lor în cadrul epocii feudale. Sunt abordate atât probleme de onomastică universală cât și de onomastică românească, iar legat de ultima categorie sunt făcute unele nuanțări ce țin de numele de botez și de familie românești, hipocoristice și diminutive, porecle, pseudonime, sfârșind prin a face câteva precizări interesante ce țin și de etimologie, morfologie, ortografie și ortoepia numelor.

În cadrul acestui studiu, apelul la dicționare explicative a fost necesar. Ele oferă informații prețioase despre nume și se adresează cititorului doritor de cunoaștere și părinților care uneori se găsesc în dificultatea de a da un nume potrivit copilului lor. Pe lângă cele menționate anterior mai putem adăuga și *Dicționar enciclopedic al numelor de botez*⁴¹ al cărei autor este Tatiana Petrache. În esență această lucrare cuprinde două secțiuni. Astfel, în prima parte un lexicon onomastic însumează numele frecvente în antroponomia contemporană românească și numele religioase întâlnite în mediile ecleziastice și monahale. În atenția acestei prime structuri a cărții intră următoarele probleme: încadrarea numelui într-un tip etimologic și etimologia propriu-zisă; menționarea caracterului hagiografic al numelui (nume calendaristic creștin, cu precizarea după caz: nume calendaristic ortodox sau romano-catolic); filiera prin care numele pătrund în antroponomia românească; diferite variante ale numelor, derivate și hipocoristice.

În a doua parte ne este prezentat un tabel hagiografic alfabetic cu sfinții menționați în calendarele ortodoxe. Tabelul ne relatează informații succinte despre sfinții ortodocși cu lămuriri la anumiți neo-martiri și mărturisitori din secolele XIX-XX. Sunt menționați și sfinți apuseni care au viețuit până la 1054, precum și sfinții canonizați de Bisericile slave din diaspora.⁴² Acest *Dicționar enciclopedic*, menționează autoarea, se dorește a fi un semnal la procesul de occidentalizare și laicizare artificială a numelor de botez românești, dar și o încercare de redescoperire a legăturii intrinsece dintre un nume și persoana care îl poartă.⁴³ Interesul în elaborarea dicționarului se rezumă la a fi un îndrumar în alegerea potrivită a unui nume și de a trece peste perceperea antroponimului ca o simplă etichetă a persoanei.

Al doilea dicționar onomastic aparține Aureliei Bălan-Mihailovici,⁴⁴ filolog și lexicograf. Această lucrare, adresată și ea atât specialiștilor cât și publicului larg are un plus de rigurozitate științifică și este superioară atât calitativ cât și cantitativ dicționarului menționat anterior. În prefața pe care i-a scris-o, Domnița Tomescu menționează amploarea documentării și elocința în prezentarea materialului antroponimic dar și capacitatea lucrării de a sublinia rolul fundamental al creștinismului în fixarea tradiției onomastice la români după o

⁴¹ Tatiana Petrache, *Dicționar enciclopedic al numelor de botez: cu un tabel alfabetic al sfinților ortodocși*, Ediția a II-a, Editura Anastasia, București, 2000.

⁴² *Ibidem*, pp. 12-13.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Aurelia Bălan-Mihailovici, *Dicționar onomastic creștin: repere etimologice și martirologice*, Ediția a 2-a, Editura Sophia, București, 2009.

perioadă lungă de *materialism și ateism* afișat, care a lipsit cercetarea onomastică de perspectiva religioasă, esențială în înțelegerea numelor de persoană.

Numele religioase sunt analizate erudit prin apelul la etimologie și în același timp este făcută o prezentare de proporții a circulației numelui în lumea creștină prin menționarea celor mai de seamă purtători ai numelui: sfinți, martiri, personalități ecleziastice, prezentare la care se adaugă și informații calendaristice asupra sărbătoririi în biserică a marilor nume ale creștinătății.⁴⁵ În același timp lucrarea ține să releve predominanța fondului religios al numelor, o caracteristică nu doar românească ci europeană în general, ocazie cu care Domnița Tomescu afirmă forța unificatoare a numelor creștine, ceea ce reprezintă una dintre cele mai vechi forme de globalizare. Prin creștinism, nume de diferite proveniențe se unesc în același creuzet și proliferază într-un mare număr de variante, iar continuitatea ce a rezultat a fost asigurată de fondul principal de nume creștine care se perpetuează de la o epocă la alta și se reînnoiește prin prestigiul religios al unora dintre purtătorii numelui.⁴⁶

Prezentarea făcută circulației numelor în creștinătatea apuseană și orientală pune în lumină conservarea și continuitatea prin uzul religios a unor forme ale onomasticii latine care în acest mod au fost salvate de la dispariție.⁴⁷ Profilul enciclopedic al dicționarului este semnalat cu stăruință de Domnița Tomescu, care îl recomandă ca fiind primul dicționar creștin al românilor.

O altă lucrare care ne-a atras atenția, de dată relativ recentă, este semnată de un colectiv de cercetători de specialiști consacrați (profesori, cercetători) și în devenire (asistenți, doctoranzi, masteranzi) sub coordonarea lui Oliviu Felecan. Ne vom opri în aceste rânduri asupra primului volum intitulat sugestiv *Onomasticon. Studii despre nume și numire*.⁴⁸ Citind această lucrare ne putem da seama până unde pot fi împinse granițele studiului în onomastică. Studii foarte interesante cum ar fi numele din lumea virtuală⁴⁹ sau onomastica unor firme⁵⁰, demonstrează cât de mult a evoluat această disciplină în ultimii ani în țara noastră. Studiile care se axează pe un domeniu restrâns se îmbină cu cele care tratează generalități ceea ce face acest volum deosebit de interesant și atractiv.

Prin deschiderea multidisciplinară, în *Onomasticon* antroponimia se îmbină cu sociolingvistica, psiholingvistica, pragmatica, toponimia, literatura, antropologia, stilistica și istoria prilejuind o lectură științifică mai mult decât generoasă. Pe scurt, în această lucrare vom găsi abordate subiecte ca interferențele iudaice în antroponimia maramureșeană, influențele române, maghiare și englezești perceptibile în orașul Baia Sprie din Maramureș, prenumele occidentale din această regiune pătrunse pe filieră nemțească sau prin intermediul limbii franceze, structurile denominative din cadrul sistemului popular românesc, studiul onomastic în literatură, întreprinderea unei anchete antroponimice ca mijloc de investigare a prenumelor și poetica poeziilor eminesciene. Cel mai amplu studiu al volumului se oprește

⁴⁵ *Ibidem*, p. 5.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Oliviu Felecan coord., *Onomasticon. Studii despre nume și numire*, Vol. I, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2010.

⁴⁹ Alina Bugheșiu, „Antroponimia virtuală: o abordare socio- și psiholingvistică a numelor din lumea virtuală”, în *Onomasticon*...

⁵⁰ Adelina Emilia Mihali, „Antroponime, supranume, porecle în onomastica firmelor din Borșa”, în *Onomasticon*...

asupra delimitării categoriilor antroponimice nume, supranume, poreclă și îi aparține lui Nicolae Felecan.⁵¹

Prin temele abordate, acest prim volum deschide o perspectivă inedită și multidisciplinară în cercetarea onomastică actuală printr-un material exemplificator îmbinat cu bibliografia de specialitate consacrată. De asemenea este demonstrat un nou gen de abordare: noile lucrări nu mai sunt rodul muncii individuale, ci al celei de echipă, căci astfel sunt acoperite aspecte mult mai vaste.

Poate că nu suntem în avangarda acestei discipline așa cum s-ar sugera⁵² și poate că nu este cazul să ne plasăm în acest teren în primii din Europa. Ar fi însă la fel de greșit să ne plasăm la antipod. Ce putem constata cu bucurie este faptul că cercetarea în domeniul onomasticii cunoaște o traiectorie ascendentă, iar studiile făcute mai ales în perioada de după revoluție de o calitate care să permită racordarea acestei discipline cu orizontul științific european. „Regionalizarea” studiilor de onomastică, sau tratarea unui areal restrâns, pe o perioadă scurtă de timp, nu reprezintă neapărat un impediment în calea unei lucrări cu caracter general. Dacă privim în istoriografia acestui domeniu, putem observa că toate studiile converg spre un întreg dat fiind faptul că abordările au variat foarte mult și au fost făcute pentru toate epocile istorice. Desigur prin aceste câteva rânduri am încercat să prezentăm câteva lucrări marcante, deși ar mai fi multe de adăugat, căci metodele de analiză pot varia și la fel și perioadele în care ele au fost făcute.

BIBLIOGRAFIE:

- Bălan-Mihailovici, Aurelia, *Dicționar onomastic creștin: repere etimologice și martirologice*, Ediția a 2-a, Editura Sophia, București, 2009.
- Bărboi, Constanța, *Onomastică și istorie: comuna Rucăr – județul Argeș: interferențe lingvistice și istorice: Rucăr-Argeș, Rucăr-Făgăraș, Soveja, Rucăreni-Dragosloveni*, Ediția a II-a, Editura Meteora Press, București, 2001.
- Chende-Roman, Gheorghe, *Antroponimie: din onomastica Țării Silvaniei*, Editura Silvania, Zalău, 2009.
- Constantinescu, N. A., *Dicționar onomastic românesc*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963.
- Dauzat, Albert, *Les noms des personnes: origine et evolution: prénom – noms de famille – surnoms, pseudonyms*, Librairie Delagrave, Paris, 1925.
- Drăganu, Nicolae, *Români în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomastice*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1933.
- Drăganu, Nicolae, *Români în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomastice*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1933.

⁵¹ Nicolae Felecan, *art. cit.*

⁵² Aurelia Bălan-Mihailovici, *op. cit.*, p. 5.

Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013

-
- Edroiu, Nicolae, *Introducere în științele auxiliare ale istoriei*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.
- Felecan, Oliviu, *Onomasticon: studii despre nume și numire*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2010.
- Graur, Alexandru, *Nume de persoane*, Editura Garamond, București, 2006.
- Ionescu, Christian, *Mică enciclopedie onomastică*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975.
- Ioniță-Iancu, Ileana, *Onomastica românească și unele aspect didactice ale antroponimiei*, Paralela 45, Pitești, 2012.
- Iorgu, Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1983.
- Pașca, Ștefan, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, Editura Monitorul oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională: Depozitul General Cartea Românească, București, 1936.
- Petrache, Tatiana, *Dicționar enciclopedic al numelor de botez: cu un table alfabetic al sfinților ortodocși*, Ediția a II-a, Editura Anastasia, București, 2000.
- Tomescu, Domnița, *Numele de persoană la români: perspectivă istorică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.